

Кравченко Т.В.,

доктор педагогічних наук,
професор кафедри початкової освіти
та методик природничо-математичних дисциплін

Лавриненко Д.Г.,

магістрантка спеціальності «Початкова освіта»
Педагогічного інституту

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

***Анотація.** Обґрунтовано актуальність проблеми підготовки майбутнього вчителя до формування основ здорового способу життя молодших школярів; розкрито наявні на сьогодні суперечності, які гальмують належну реалізацію цього процесу; окреслено зміст і напрями вирішення заявленої проблеми в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи.*

***Ключові слова:** здоров'я людини, здоровий спосіб життя, підготовка майбутнього вчителя, здоров'язбережувальна діяльність, молодші школярі.*

***Постановка проблеми.** Здоров'я людини – один із найважливіших показників економічного, соціального і морального благополуччя суспільства. Водночас сучасні соціально-економічні та екологічні кризи в країні зумовили значне погіршення здоров'я населення, особливо дітей, що зумовлює необхідність посилення уваги до збереження і зміцнення фізичного, психічного, соціального та морального здоров'я школярів, формування в них умінь і навичок здорового способу життя. Основним завданням сучасної школи стає виховання компетентної особистості, яка не тільки володіє знаннями, а й уміє застосовувати їх у житті, діяти адекватно ситуаціям, адаптуватися до складних соціальних умов, долати життєві труднощі, підтримувати своє здоров'я на належному рівні, надавати опір*

негативним впливам [3]. Від ставлення людини до свого здоров'я багато в чому залежить його збереження і зміцнення. Навчити дітей берегти і зміцнювати своє здоров'я – одна з найважливіших проблем сучасної школи. Результатом сформованості здорового способу життя є культура здоров'я як інтегративна якість особистості і показник вихованості, що забезпечує певний рівень знань, умінь і навичок, формування, відтворення та зміцнення здоров'я і характеризується високим рівнем культури поведінки стосовно власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Ефективність формування здорового способу життя учнів безпосередньо пов'язана з активним їх залученням до здоров'язбережувального навчального процесу, формуванням активної позиції щодо зміцнення та збереження власного здоров'я [1]. Особливого значення в процесі формування здорового способу життя молодших школярів набувають систематичність, безперервність та послідовність їх навчання і виховання, які дають можливість поступово ускладнювати та проводити оздоровчу роботу з ними. Дотримання цих вимог значною мірою залежить від підготовки вчителя до проведення відповідної навчальної і виховної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях педагогів і психологів (О. Абдулліна, Ю. Бабанський, Ф. Гоноболін, І. Зязюн, Н. Кузьміна, О. Мороз, В. Семиченко, В. Сластьонін, Т. Сущенко, О. Щербаков) розкрито зміст педагогічної діяльності, яка відбиває сучасні вимоги до майбутнього вчителя щодо формування основ здорового способу життя молодших школярів на рівні запитів суспільства відповідно до освітньо-оздоровчої ситуації. За цього підходу об'єктом уваги найчастіше стає моральна, психологічна готовність або підготовка майбутнього вчителя до окремих аспектів педагогічної діяльності.

Висвітлення загальних питань реалізації валеологічного підходу, обґрунтування його системної ролі для педагогічної теорії і практики

прослідковується у працях Г. Нагорної, Т. Грузєва, Т. Кульчицької, С. Горчака та інших.

У наукових розвідках Ю. Лісіцина, Р. Поташнюк, Л. Сущенко розкрито педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до формування окремих аспектів здорового способу життя зростаючої особистості.

Серед теоретико-прикладних аспектів здоров'язберезувальної тематики слід назвати такі, як: формування системи валеологічних знань і вмінь (М. Лалонд); формування валеологічної компетентності (Д. Венедиктов, С. Волкова, О. Царік, Ю. Шадіметов); забезпечення валеологічної підготовленості (А. Мудрик); теоретичної і практичної готовності (С. О. Свириденко) вчителів визнаються важливим результатом їх професійно-педагогічної підготовки у вищій школі.

Аналіз наукової літератури, зокрема, праць О. Савченко, Н. Бібік, В. Дивака, Т. Бойченко, С. Страшко, практичного досвіду загальної середньої і вищої освіти свідчать, що здоровий спосіб життя учнів усе частіше стає предметом психолого-педагогічних досліджень. Проте недостатньо висвітленими залишається концептуальні основи валеологічної освіти і виховання, практичні шляхи їх реалізації в освітньому процесі формування здорового способу життя молодших школярів.

Вивчення праць дослідників з проблеми здорового способу життя дає підстави для висновку про існування тісного взаємозв'язку між успішним навчанням і вихованням школярів, способом життя та станом їхнього здоров'я. Саме тому серед актуальних проблем теорії і практики педагогіки одне з чільних місць займає підготовка вчителів, компетентних щодо здорового способу життя, визначення умов і факторів, які впливають на формування в учнів поняття про здоровий спосіб життя та шляхи його забезпечення.

Мета статті – на основі аналізу наукових джерел обґрунтувати важливість підготовки майбутнього вчителя до формування основ здорового способу життя молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на очевидну необхідність підвищення оздоровчого потенціалу освіти, повнішого використання всіх аспектів освітніх галузей з основ здорового способу життя і навчальних предметів, до цього часу не визначено методологічні основи реалізації гуманістичної концепції освіти в одному з найважливіших напрямів підготовки педагогічних кадрів – формуванні навичок здорового способу життя молодших школярів з метою подолання відчуження людини від природи, самої себе, свого майбутнього, що відбувається в нинішню технократичну епоху.

У сучасних умовах до особистості вчителя висуваються підвищені вимоги щодо його професійних і особистісних якостей. Він має бути не лише висококваліфікованим спеціалістом-професіоналом у рамках викладання свого предмета, а й людиною високої валеологічної культури у своїй професії. Статус і роль учителя як професіонала і творчої особистості визначаються його валеологічною підготовленістю. Забезпечення радикального підвищення професіоналізму у поєднанні із загальною валеологічною культурою передбачає процес різнобічного розвитку майбутнього вчителя, формування в нього гуманістичної педагогічної позиції на основі єдності професійної, суспільно-економічної і валеологічної підготовки.

Вирішення означених завдань потребує трансформації ціннісного змісту підготовки майбутнього вчителя, зокрема, за такими напрямами: формування вміння проводити проектну, дослідницьку діяльність; бути не стільки реципієнтом і носієм цінностей, скільки дослідником оздоровчо-освітніх процесів, здійснювати їх валеологічний аналіз на основі системи знань і вмінь про здоровий спосіб життя, створювати сприятливе середовище навчання і виховання учнів.

Однак, незважаючи на важливість валеологічної підготовки вчителя, мають місце суперечності між:

- суттєвим підвищенням соціально-професійної значущості

валеологічної складової педагогічної діяльності сучасного вчителя та недостатнім рівнем його підготовленості до формування в учнів здорового способу життя;

- станом теоретичної професійно-педагогічної та валеологічної підготовки вчителя і наслідками його практичної діяльності в конкретному навчальному середовищі;

- наявними потенційними можливостями міжпредметної координації навчальних дисциплін у системі вищої педагогічної освіти, спроможності забезпечити цілісність, гармонійність, системність підготовки майбутнього вчителя до валеологічної педагогічної діяльності та домінуючим низьким рівнем її практичного втілення у навчально-виховний процес;

- нагальною потребою становлення особистості як суб'єкта валеологічної діяльності та відсутністю науково-методичної системи, яка б забезпечувала реалізацію цих потреб.

Здоровий спосіб життя – це діяльність, спрямована на формування, збереження та зміцнення здоров'я людей, як необхідної умови для прогресивного суспільства в усіх його напрямках [2].

Враховуючи те, що 70 % свого часу дитина перебуває в школі, саме цей заклад має давати знання та формувати вміння з організації здорового способу життя, діагностувати, берегти та покращувати здоров'я дітей. В. Сухомлинський писав: „Піклування про здоров'я – це найважливіша справа вихователя” [6]. В умовах школи важливо навчити школярів використовувати резервні сили свого організму, навчити жити в суспільстві здоровою людиною, налагоджувати стосунки, спілкуватись із людьми, передбачати наслідки своєї поведінки, вміти приймати своєчасні рішення. Природно, що в екстремальних ситуаціях людина поводиться так, як її навчили. Адже внаслідок недосвідченості багатьох із нас, через невміння аналізувати те, що відбувається навколо, та робити умовиводи і приймати в будь-яких умовах своєчасні доцільні рішення, небезпечна ситуація для того, хто в ній опинився, може закінчитися трагічно. Основна робота з реалізації

цього завдання покладається на вчителів початкової школи. Молодші школярі найбільш сприйнятливі до навчальних впливів, тому доцільно використовувати цей вік для навчання дітей основам здорового способу життя. Проте без спеціальної підготовки педагога, усвідомлення ним важливості зазначеної проблеми, озброєння його відповідними знаннями та практичними вміннями навчально-виховна робота з цього напрямку гальмуватиметься.

Підготовка майбутнього вчителя до формування основ здорового способу життя молодших школярів є складовою професійного навчання й підвищення їхньої кваліфікації. Значний внесок в особистісно-професійне становлення майбутніх педагогів робить навчальний курс „Методика вивчення валеології, основ безпеки життєдіяльності в початкових класах”, розрахований на студентів спеціальності 6.010101 „Початкове навчання” Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Методика вивчення валеології, основ безпеки життєдіяльності в початкових класах – навчальна дисципліна, створена відповідно до вимог Державного стандарту підготовки вчителів початкової школи. Мета курсу – ознайомити студентів з основними завданнями та змістом шкільного предмета „Основи здоров’я”, найдоцільнішими методами та формами роботи, розкрити методичні особливості вивчення учнями тем курсу, допомогти майбутнім учителям оволодіти методикою навчання дітей правил особистої безпеки.

У рамках курсу вирішуються завдання підвищення теоретичного рівня знань майбутніх учителів, удосконалення практично-методичних умінь, розвитку професійної самостійності, інтересу до творчої педагогічної діяльності, формування професійної компетентності.

Висновки. Таким чином, сьогодні актуалізується важливість цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів до формування основ здорового способу життя молодших школярів, що зумовлено тісним взаємозв’язом між успішним навчанням і вихованням школярів, способом

життя та станом їхнього здоров'я. Саме тому серед важливих проблем теорії і практики професійної педагогіки одне з пріоритетних місць займає визначення умов і факторів, які впливають на формування у майбутніх учителів ціннісного ставлення до забезпечення досліджуваного феномену.

На основі узагальнення наукових джерел встановлено, що здоровий спосіб життя – це спосіб життєдіяльності людини, який вона усвідомлено обирає і відтворює самостійно в повсякденному бутті, що спосіб життя, стан здоров'я, фізичний розвиток і психоемоційний стан дітей шкільного віку взаємопов'язані та значною мірою детермінуються відповідністю організації навчання і виховання в освітніх закладах функціональному стану та адаптаційним можливостям організму учнів. Системний підхід до організації навчання майбутніх учителів щодо формування здорового способу життя учнів передбачає багатоетапний процес, що має реалізуватися на підставі аналізу вихідних умов (мета навчання, зміст програми курсу тощо), наявності навчальних матеріалів та спеціальних технологій їх використання з наступною перевіркою і винесенням необхідних коректив.

Список використаних джерел:

1. Бобрицька В. І. теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук: дис. доктора пед. наук: 13.00.04 / Бобрицька Валентина Іванівна. – К., 2006. – 462 с.

2. Ващенко О. М. Формування умінь і навичок здорового способу життя учнів 1-4 класів шкіл-інтернатів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 „Теорія і методика виховання” / О. М. Ващенко. – К, 2007. – 17 с.

3. Гаджиев Р. Д. Взаимодействие семьи и школы в формировании здорового образа жизни у младших школьников: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01 / Гаджиев Рафик Дашбетович. – Махачкала, 2002. – 212 с.

4. Луцюк А.М. Сухомлинський В.О. Про педагогічну майстерність учителя / А. М. Луцюк. – Луцьк. – 2003.